

A Barabás Miklós Céh történetéhez

Múzsák és fegyverek!

Vészterhes politikai csillagzat alatt, már a világháborút kirobbantó események idején hallatott magáról ismét képzőművészeink érdekvédő egyesülete, a Barabás Miklós Céh. Az 1939-es esztendő őszén, már a tragikus szeptemberi napok után kerül sor Szolnay Sándor és Szervátiusz Jenő nagy visszhangú közös tárlatára és több csoportkiállításra is — köztük az Astra és a Barabás Céh bemutatóira.

A nagyműtű erdélyi román közművelődési társaság, az Astra szeptember közepén nyitja meg jubileumi tárlatát, s ezen a harmincas évek legkiválóbb román képzőművészeit sorakoztatja fel. Politikai demonstráció lehetett volna, az 1921-es és 1930-as közös román—magyar—szász kiállítás megismétlése, de a bonyolult belpolitikai helyzetben erre nem került sor. Jóllehet az Astra-kiállítás plakátja és katalógusa *Erdélyi művészek* bemutatóját hirdette, kisebbségi művészeket a tárlatra nem hívtak meg.

Két hónappal az Astra kiállítása után így rendezik meg a Barabás Miklós Céh külön tárlatát. Ez a bemutató, melyet *a fiatal művészek jelentkezése* tett nevezetessé, mint a korábbi kiállítások is, helikoni védnökség alatt jött létre. Bánffy Miklós a rendezéssel Kós Károlyt bízta meg, a szervezőmunka napi feladataival, közelebből a fiatal művészek mozgósításával pedig Kós András foglalkozott volna. Meg is indul a fiatal erők számbavétele, s mivel Kós Andrást egy hónappal a megnyitő előtt behívják katonának, a feladatok továbbvitelét Fuhrmann Károly, Brósz Irma és mások vállalják. A fiatalok tárlatának szervezésében (a sajtóközlések tanúsága szerint) szerepe volt Szervátiusz Jenőnek, Vásárhelyi Z. Emilnek és Maksay Albertnek is.

Olyan kiállítást terveztek, mely a művészeti életben bekövetkező *nemzedéki megújulást* lett volna hivatott demonstrálni. A kérdés azonban, hogy kiket is hívjanak meg rá, nem volt olyan egyszerű. Menet közben bővült a névsor, s ahogyan a résztvevők emlékeznek, baráti beszélgetések során merült fel egyikük-másikuk neve, meghívásuk gondolata. „Mi magunk vettük számba — emlékezik Brósz Irma —, ki az, aki eddigi eredményeivel kiérdemli a csoporthoz tartozást. Egymást értesítettük le; a nem kolozsváriakkal leveleztünk. A szobrász Kós András volt az egyik leglelkesebb szervező. [...] Fuhrmannéknál volt a főhadiszállásunk. Ide szaladtak be a hírek is, teremről, megnyitóról, katalógusról.”

A Minerva előző nélküli szerény katalógusa tizenöt kiállító nevét sorolja fel. Legtöbbjükkel e kiállításon ismerkedtek meg először a tárlatlátogatók, s ők maguk is e közös jelentkezéstől számítják pályájuk kezdetét.

Kik voltak a Barabás Céh fiataljai?

A tizenöt jelentkező életkora húsz és harminc év közötti. Pályakezdő fiatalok, többségük rajztanári diplomával. A katalógus sorrendje szerint a következők: András László, Andrásy Zoltán, Balázs Péter, Brósz Irma, Debitzky István, Erdei Erzsébet, F. Ferenczy Júlia, Incze István, Kós András, Kósa-Huba Ferenc, M. Makkai Piroška, Olajos István, Piskolthy Gábor, Rodé Edit és Tolas Júlia. A csoport művészi törekvéseit korántsem mondhatták egységesnek, inkább pályájuk alakulásában voltak közös, illetve összefűző momentumok. A legtöbb jelentkező ugyanis a kolozsvári Belle-Artén kezdte tanulmányait, s azt vagy Temesváron (az erdélyi képzőművészeti főiskola 1933-tól ide költözött át), vagy Bukarestben végezte el. Az *Erdélyi Fiatalokban* Debreczeni László határozta meg e művészcsoport fellépésének legfőbb jellemzőjét: „Jelentősége az, hogy a közhatalomváltozás óta az első átfogóbb nemzedéki jelentkezése a teljesen itt nőtt és itt tanult művészeknek.”

A kor művelődési életének problémáira vetnek fényt a *kiállítás szervezési nehézségei*. Szűkös anyagi viszonyok között létkérdés volt, hogy a fiatalok előnyös feltételek mellett jussanak kiállítóteremhez. Tárlatukat a vármegyeháza üvegtermében kívánják megrendezni, de szó sem lehet arról, hogy a jelentkezők — többségükben állást kereső diplomások — maguk fizessék a nagyon tekintélyes terembért. Közbenjárókat keresnek tehát, s a prefektusi hivatalnál Raoul

A szerzőnek erről a témáról írt két előző közleménye 1974. 2. és 1975. 7. számunkban jelent meg.

Sorban segíti hozzá a fiatalokat, hogy végül is önköltségi áron kapják meg a terméket. Eszerint csak a fűtést-világítást kellett fizetniük, továbbá a katalógus és természetesen a keretezés költségeit. (Kiadásaik fedezésére az Erdélyi Magyar Népközösségtől kaptak kétezer lej kölcsönt, amit a kiállítás után vissza is fizettek.)

Magától értetődő volt, hogy a megnyitásra Kós Károlyt kérik fel. A december 3-i megnyitón igen népes közönség előtt Kós a Céh munkájának felélesztéséről, a művészi szervezkedés szükségéről beszélt, a közönség mecenatúráját kérte a fiatalok támogatására.

Képzőművészetünk fiataljainak első (majd nemsokára a második) közös jelentkezése nagyobb visszhangot kapott ezekben az években, mint bármely más művészeti megnyilatkozás. Magyarázata ennek az, hogy a méltatók a közös fellépés, a nemzedékváltás jelenségértékét is igyekeztek kimutatni. Az országosan terjesztett *Brassói Lapok* „az erdélyi magyar képzőművészet új nemzedékét” (ez a beszámoló címe volt!) köszönti a fiatalok fellépésében.

A sajtó figyelmére jellemző, hogy az 1939. december 3—10. között — tehát mindössze egy hétig — nyitva tartó tárlatnak mintegy tizenöt (!) ismertetését vagy említését találjuk a korabeli lapokban. Napilapjaink közül a *Keleti Újság*, az *Ellenzék*, a *Brassói Lapok* népszerűsíti több ízben is a kiállítást, s folyóirataink is (*Korunk*, *Erdélyi Helikon*, *Pásztorújság*, *Erdélyi Fiatalok*) szinte hiánytalanul helyt adnak a tárlatkritikáknak. (A *Keleti Újság*, az akkori sajtóéletben eléggé szokatlanul, képes beszámolót is közöl a tárlatról. December 12-i számában Kós András, Andrásy Zoltánt, Kósa-Huba Ferencet és Erdei Erzsébetet mutatja be a kiállító fiatalok közül.)

Vásárhelyi Z. Emil az *Ellenzék*ben ír vezércikkzerű előzetest a tárlatról, majd elemző méltatására az *Erdélyi Helikon*ban tér vissza. Állítja, „a Barabás Miklós Céh fiatal kiállítói nemcsak e címben társai a Céh régebbi tagjainak”, de — ha teljesítményük igazi értéke még nem is ítéltető meg — utánpótlása lesznek a már beérett művésznemzedéknek. Bizalmat előlegez tehát nekik, még akkor is, ha mint kezdőkről azt írja: „Ma még a két akadémia — a temesvári és a bukaresti — súlyosabb egyéniségű tanárainak hatása, s némelyiken távolabbi fórumok — Párizs — másodkézből való kisugárzása érzik, s kevés a maguk kialakult egyénisége.” Heszke Béla „zajtalan őrségváltásról” ír, mely — az irodalmi élet nemzedéki összecsapásait tekintve, „talán az első húsz év óta”. (*Vasárnap*) Maksay Albert bízik leginkább megmutatókozó képességeikben. Hazai képzőművészetünk jövőjét látja bennük. „Kiállított anyaguk — írja — alapos önbírálatról, elmélyülő munkáról, hittel vállalt célkitűzésekről és kétségbevonhatatlan tudásról tanúskodott” (*Pásztorújság*). Szentimrei Jenő azt írja a fiatalok felkészültségéről: „Temesvár és Bukarest főiskolái, s Nagybánya művésztelepe adták meg az alapot, melyről egyöntetű a megállapítás, hogy jó” (*Brassói Lapok*). Kovács Katona Jenő a *Korunk*ban, épp ellenkezőleg, a lehető legszigorúbban ítélt. Elutasító kritikájába (a fiatalok munkái iskolásak, lendület nélküliek, közvetítésben megbicsaklók) belejátszhatott a *Korunk—Helikon* ellentét is. Szemére veti a csoportnak, hogy nem vállalt közösséget minden fiatalal. (Ez a vád egyébként más lapban is felbukkan; Bandi Dezső, Takács Zoltán és Zsombory Erzsébet nevét emlegetik az „elutasítottak” között.) A recenzió a Céh fiatalágát egyenesen megvádolja azzal, hogy „művészi felfogástól idegen, társadalmi vonatkozású disszimulációval” rekesztett volna ki egyeseket, de legalábbis „nem gondolta végig az eshetőségeket”. A kívülmaradtak egyébként még az év decemberében helyet kapnak egy másik csoportkiállításon (18 szobrász és festő a Magyar Kaszinó épületében állított ki), de a szemleíró által kárhoztatott „két párhuzamos kiállításnak” korántsem valamiféle társadalmi megkülönböztetés volt az okozója, minthogy a két tárlaton ki sem mutatható ilyenfajta vízvonalstó.

Szentimrei Jenő újabb összegezője (már a kiállítás bezárta után) emlegeti föl ismét, hogy szükség van a képzőművészeti élet intézményes kereteinek megerősítésére.

A fiatalok második kiállítására azután kerül sor, hogy a bécsi döntés nyomán mesterséges határokkal osztják meg Erdélyt és népességét. Az észak-erdélyi művészek legjobbjai az adott politikai helyzetben sem adták fel „erdélyiségük” tudatát. S habár a hivatalos művészetpolitika éppen e különbségek összemosására törekedett, művészeink nem mondtak le a külön csoportkiállításokról, az egységes fellépésről. A Barabás Miklós Céh már 1940 őszén életjelt ad magáról. 1941 januárjában-februárjában éppen a fiatalok második kiállításának megrendezésével bizonyítja létét, s még ugyanez év őszén intézményesített formában újítja fel tevékenységét.

1940 októberében arról tudósított a sajtó, hogy a Magyar Képzőművészek Egyesülete megkezdte az erdélyi művészek szervezését. (*Keleti Újság*, 1940. október 27.) Megszervezik a tagfelvételt, de a Papp Domokos irányította toborzás igen-igen sovány eredménnyel zárul. A rendkívüli tagfelvételi ülést november 17-én tartották, s a javasoltak tényleges tagságáról a november 28-i választmányi ülés döntött. Az Egyesület egyik körlevele (415/940. sz.) közölte is az újonnan felvett tagok névsorát. Ebből azonban az derül ki, hogy rangosabb művész szinte nem is akadt a felvettek között — és egyetlenegy sem (!) a Barabás Miklós Céh kiállítói közül. Szorgalmazzák egy kollektív bemutató megrendezését, de ez — most már nyilvánvaló — ugyanilyen eredménnyel jár.

A december 8—30. között rendezett kiállítás még be sem zárta kapuit, amikor a Barabás Miklós Céh tagjai módját találják annak, hogy a sajtóban is hirül adják: „*tavasza külön erdélyi kiállítást terveznek.*“ A *Keleti Újság*, mely teret adott e híradásnak — bár igyekezett a képzőművészek vitájában pártatlannak maradni —, nem hallgatja el, milyen kevés látogatója van az óvári múzeumépületben rendezett tárlatnak, s hogy a kezdeményezés tulajdonképpen fias-kóval végződött, hiszen a kiállításról a legnevesebb erdélyi művészek távol maradtak. „Nekünk megvan a magunk külön társasága, ez pedig a Barabás Miklós-ról elnevezett céh — jelentette ki Szervátiusz Jenő. — Külön úton kívánunk menni, s velünk van többek között Nagy Imre, Szolnay Sándor, Bordy András, Kós Károly, Ziffer Sándor, Gy. Szabó Béla s még mások is, akik már jelentenek minden téren valamit.“

E sokatmondó művészetpolitikai intermezzó után kerül sor a fiatalok második s egyben utolsó közös kiállítására.

A részletező bemutatás előtt, visszalépve az időben, álljunk meg annál a kérdésnél, volt-e folytatása, szervezeti kontinuitása az 1939-es közös fellépésnek. Sajnálatosan azt kell megállapítanunk: mint ahogy a Barabás Miklós Céh története is a *mindig újramezített művészi szervezkedés története*, a fiatalok fellépése is inkább demonstratív tettként, mint szervezett mozgalomként értékelhető. A fiatalokat — említettük már — inkább a sorsközösség vonzza egymáshoz, semmint határozott művészi program. A jelentkezők egymástól nagyon is különböző egyéniségek (vagy éppen „egyéniesség nélküli“ kezdők) voltak, alkalom sem igen adódott az összhang megteremtésére. „Csoporttá“ szerveződésük többnyire a közös fellépés idejére korlátozódott. Ha próbálkoztak is a közös munkával, az eredmény nem bizonyult tartósnak. Ebben pedig bizonyosan a drámai fordulatokat tartogató háborús évek is közrejátszottak. Brósz Irma közlése szerint a fiatalok rövid ideig közös műtermet tartottak fenn a mai Kogălniceanu utca 8. szám alatt. Itt dolgozott az 1940-es esztendő telén és tavaszán (januártól márciusig) Andrásy Zoltán, Brósz Irma, Erdei Erzsébet, Ferenczy Júlia és a kiállítók csoportjában nem szereplő Gy. Szabó Béla.

Nem kedvezett a szervezőmunkának, a fiatalok további együttműködésének az a terv, mely tartományok szerinti közös művészegyesület felállítását szorgalmazta. A királyi diktatúra törvényei, melyek a Frontul Renașterii Naționalét életre hívták, ugyanazon tartományban szakmánként csak egyetlen szervezet létezését engedték meg. Miután pedig a fiatalok első, 1939-es kiállításával a Barabás Miklós Céh újra életjelt adott magáról, szóba került, hogy a fennálló rendelkezéseket a képzőművészekre is alkalmazzzák. Raoul Șorbanra hárult a feladat (aki ezekben az években Tătaru Coriolan, Szamos tartomány helytartója lett töltött be titkári tisztséget), hogy egy ilyen szakmai szervezet megalakítását szorgalmazza. 1939 decemberében indultak meg a tárgyalások, de azok kudarcát jelzi, hogy a Céh létét fenyegető paktumot 1940 januárjában csak Szolnay Sándor írta alá.

A már említett politikai változások után — a kettéosztott országrészben — a fiatalok 1941-es jelentkezése úgyszintén a nacionalizmus elleni kiállítás jegyében történt.

Kiállításukat tavaszra tervezték, de menet közben dátumát sikerült előbbre hozni. 1941. január 22-én a *Keleti Újság* ad hírt elsőnek a kiállítás közeli megnyitására. E sajtóközlésből (melyet az *Ellenzék* is átvész) megtudjuk, hogy a zsűriben Gy. Szabó Béla, Szervátiusz Jenő, Vásárhelyi Z. Emil és Maksay Albert bíralták a fiatalok munkáit. Katalógus ezúttal is készül a tárlatról (címlapját Andrásy Zoltán rajza díszíti), de az 1939-es kiadáshoz hasonlóan előszó nélkül jelenik meg, s csak műtárgyjegyzéket ad, illetve a résztvevők egy-egy alkotásának reprodukcióját közli. A névsorból kiderül, hogy a tizenötös létszám tizenhétre bővült, s ugyanígy gyarapodott a kiállított képek és szobrok száma is. Míg az 1939-es tárlaton a fiatalok 78 alkotásukat állították ki, a mostanin 93-at. A két frissen jelentkező a szobrász Káli Nagy József és a festő Incze János volt.

Kiállításukat, mint korábban, a vármegyeháza üvegtermében rendezték, s második alkalommal is aránylag rövid ideig, két hétig (január 26. és február 10. között) tartott nyitva. A megnyitón, melyre most is népes közönség előtt került sor, Nyíró József mondott beszédet. Áttekintőjében arra emlékeztetett, hogy a fiatalok, bár képzésük eléggé hiányos, kiállításukban lelkesek, alkotásaikban őszintén önmagukat adják.

A tárlatról több lap közölt beszámolót, de mélyebbre néző elemző kritikát csak a *Pásztortűzben* (Vásárhelyi Z. Emil). és a *Keleti Újságban* (Finta Zoltán) olvashatunk.

Az említett két kiállítás tükrében mutassuk be tehát a Barabás Miklós Céh fiataljait. Jelentkezésük a háborús esztendőek küszöbén valóban nemzedékváltás volt, hiszen — ha nem is bizonyítottak valamennyien — a „fiatalok“ legjobbjaival ott találkozunk a következő évtizedek tárlatain, a jelen minden rangosabb művészeti megnyilatkozásán. Teljesítményük széles értékskálán volt csak mérhető. Rajztanárok szerény bizonygatásait és ígéretesebb tehetségek fényfénylését mutatják egymás mellé tett képeik. Abban sincs semmi szokatlan, hogy még a feltűnően jó bemutatkozások sem jelentettek biztosítékot, az elvárások beteljesülését. Már a két bemutatkozó között is eltérések, különbségek vannak; csalódásokat és reménykedéseket közvetít a kritika hangja.

Ítéleteinkben nemcsak az egykori lapvéleményekre vagyunk utalva. A kiállítók képeinek és szobrainak egy része megőrződött, ritkábban közgyűjteménybe is került belőlük. Ha nem is teljes értékű, de eligazító tájékoztatót kínál továbbá munkáiknak napilapokban és folyóiratokban (*Pásztortűz*, *Erdélyi Helikon*, *Március*, *Keleti Újság*, *Ellenzék*) megjelent nagyszámú reprodukciója.

András László. Mint festő és grafikus mutatkozott be a Céh kiállításain. Nagyváradon született, a bukaresti rajztanárképző elvégzése után Kolozsváron telepedett meg. Egy bukaresti holland kereskedő segítő hozzá közel egyéves belgiumi és hollandiai tanulmányútjához. Múzeumokat, képtárakat néz meg nyugat-európai útján. Így nem véletlen, hogy az 1939-es kiállításon, a *Krumpliszedők* című képén úgyszólván valamennyi méltatója Millet hatását véli felfedezni. E festményt, bár „átérzése“ miatt fenntartással, Vásárhelyi Z. Emil „a kiállítás egyik legfestőibb darabjaként“ értékeli. (A *Krumpliszedőket* Bánffy Miklós vette meg; további sorsáról nem tudunk.) Az 1941-es tárlaton olajfestményei mellett fametszeteket is bemutat. Kritikái már elmarasztalóbbak.

Andráshy Zoltán. Szebenből Marosvásárhelyen át (ahol rajztanára, Gulyás Károly biztatja) érkezik Kolozsvárra, és készül a bizonytalan művészpályára. Családja jogásznak szánja, de ő az egyetemen párhuzamosan a kolozsvári Belle-Artét is látogatja. Művészi diplomáját végül Bukarestben, a főiskola festészeti, illetve díszítőművészeti szakán szerzi meg. Kritika és közönség őt is az 1939-es bemutató alkalmával fedezi fel. Vásárhelyi Z. Emil temperaképeit dicséri. Ezeket, állapítja meg, „a puristák s a náluk is modernebb francia festészet erős hatása érzik“ (*Erdélyi Helikon*). Annyira időszervi politikai tartalmat hordozó *Madonna* című képét az *Ellenzék* recenzense mutatja be érzékletes leírásban. Ilyenformán: „A gyermeket tartó anya világos, sápadt, finom színeiből kivirul a gyermek kezében az élet piros tulipánja. Tiszta, nagysikú kompozíció, lágy vonalvezetéssel, nemes térbetöltéssel... Minden oly nyugodt, harmonikus e képen, csak az asztalon, igen... hát az asztalon egy gázálarc fekszik.“ Szociális hangvételű képeiről, köztük a „gázálarc Madonnáért“ azonban elutasítást kap a jobb-oldalról ítélő kritikától. Festményeinek és rajzainak „tisztá művészi értékét“, sajnálkozik Vásárhelyi Z. Emil, „semlegesíti a másodrangú vezércikk tartalom“ (*Erdélyi Helikon*). Kovács Katona Jenő felfigyel ugyan a fiatal művészre, de az ő méltatása sem egyértelmű; „a közvetítésnél megbicsakló problémakeresését“ emlegeti. Fejlődése gyorsabb, észrevehetőbb, mint több pályatársáé. Sokat illusztrál; a *Pásztortűzben* jelennek meg rajzai. „Kialakult egyéniségnek csak őt nevezném“ — írja az 1941-es kiállítás értékelésében Vásárhelyi Z. Emil —, s bár akkori nőiesen finomkodó stílusát nem hagyja szó nélkül, rajzkészségét emeli ki hangsúlyosan. Ide kívánczik a *Március* című ifjúsági folyóirat két évvel későbből kelt méltatása: „A legnagyobb fejlődést a Barabás Miklós Céh első kiállítása óta a Céh fiatal festői közül talán Andrásy Zoltánon figyeltük meg.“

Balázs Péter. A legfiatalabb volt — alig tizenkilenc éves — a Céh kiállító között. Akadémiát nem végzett; Szolnay és Szervátiusz tanítványaként ismerkedett a művészettel. Egy ideig látogatta a nagybányai festőiskolát is, ahol Ziffer Sándor korrektúrára járt el. A véletlen hozta úgy, hogy személyesen a fiatalok egyik kiállításán sem lehetett ott (1939-ben Nagybányán tanult, 1941-ben katonai

szolgálatot teljesített). *Önarcképe*, amit akkoriban festett, tetszett meg a tárlat szervezőinek, s bár vita volt a részvétele felett, képei eljutnak a bemutatóra. A beállításban Szolnayra, színeiben Zifferre emlékeztető, de kétségtelenül pályakezdése ígéretségére utaló önarcképet veszi észre a kritika is. Kovács Katona Jenő e festményét méltatva írja Balázsról, hogy bár „a régebbi Szolnay” stílusa érzik rajta, „kemény kifejezése jelzi önmaga megtalálását” (*Korunk*). Az 1941-es kiállításon már több képe szerepel, portrék, tájak és egy csendélet is. Ion Vlasiu és Finta Zoltán szerint színvilágának kialakítása a legnagyobb gondja e képeken. Vásárhelyi Z. Emil ugyanakkor önállóságát kéri számon. „Kiforratlansága — írja —, mesterségbeli készsége ravasz kalandokra csábítja, hol Marchini Tasso emlékéhez fordul támaszért (*Ilona*), hol mesterének, Szolnaynak összes külsőségét követi (*Virágok*), egyébként igen tehetségesen. Pedig legsikerültebb, szuggesztív erejű munkája a másik »Marchini« képből hirtelen kiugró parasztfej: »Mócsi bá«; ez már Balázs Péter” (*Pasztortűz*).

Brósz Irma. Kovásznán született, de amikor a fiatalok kiállításán jelentkezik, családjuk már egy évtizede Kolozsváron él. 1929-ben iratkozik be a helyi képzőművészeti főiskolára, s közben magánúton végzi a gimnáziumot. Bukarestben fejezi be művészeti tanulmányait, s rajztanárként előbb Nagyváradon, majd Kolozsváron helyezkedik el. Lelkes szervezője a fiatalok fellépésének. Első bemutatójukon tájakat, csendéleteket és két portrét állít ki. Ez utóbbiak számunkra azért is érdekesek, mert a *Korunk* köréhez tartozó (mártírhalált halt) Kovács Katona Jenőt és Köves Józsefet ábrázolják. (Mindkét portré a nemrég elhunyt Jordáky Lajos tulajdonában maradt meg.) Kritikai csendéleteit, tájképeit és hangsúlyosan Kovács Katona Jenő portréját emelik ki.

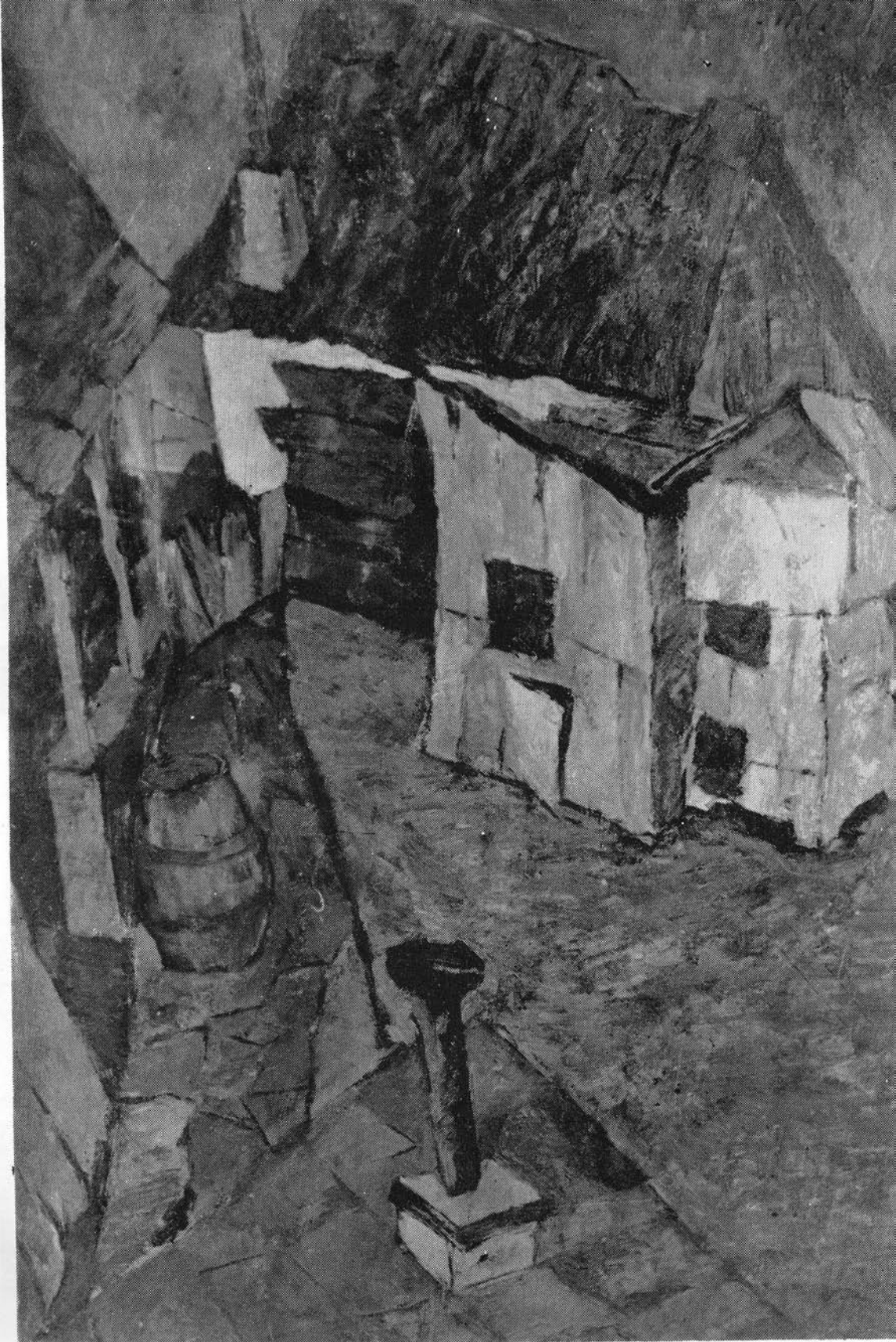
Debitchky István. A bukaresti akadémistákkal végzett, és rajztanári állást kapott a kolozsvári piarista gimnáziumban. Mint akvarellista mutatkozott be; illusztrációit a *Pasztortűz* közölte.

Erdei Erzsébet. A kolozsvári, illetve a temesvári főiskolán szerzi meg diplomáját, és Zilahon helyezkedik el mint rajztanár. (Ma is e városban él, ahol szilagsági tájakról-típusokról festett képeiből többször rendezett kiállítást.) Mint nem kolozsvári, közvetlenül nem vett részt a fiatalok kiállításainak szervezésében, munkáit Brósz Irma juttatja el tárlataikra. Portrékat mutatott be, táblás színelrakású, plasztikus megoldásban, és tájakat, valamint csendéleteket, melyeken Ziffer tanítása érződött. Kritikai festményeit „erőtlennek” mondják, legfeljebb tájai franciás levegősségét tartják értéknek.

Ferenczy Júlia. A Nyárádmunte festőien szép vidékéről kerül Kolozsvárra. Az itteni főiskolára 1931-ben iratkozik be, de tanulmányait a Belle-Arte elköltözése után Temesváron folytatja, ahol 1936-ban szerzi meg diplomáját. A fiatalok nagyszámú festőnője közül az ő és Tollas Júlia teljesítménye a legígéretesebb. Az 1939-es tárlaton urbánus tájaival tűnik fel. „Annnyira egységes, súlyos felépítésű — írja *Pénzverő utca* című festményéről Vásárhelyi Z. Emil —, hogy szinte ellentmondásnak érzem a tónusok asszonyos puhaságáról beszélni. Magasan kiemelkedik egyéb kiállított képei közül, melyek néhol töredezettek, merevek, darabosak” (*Erdélyi Helikon*). A festmény érzékletes bemutatására az *Ellenzék*ben bukkanunk: „Puha, meleg színek enyhe átmenete, a színek közt aranyló fény bujkál. Ezek a házak nem kőből és malterből épültek. E csöndes, magános síkatorban benne van a város egyénisége.” Ion Vlasiu ugyanakkor a kép freskóhatásait emeli ki (*Tára nouă*). Második jelentkezésekor *Golgota* című kompozícióját említik, továbbá a kolozsvári *Tűzoltótoronyról* készült festményét és később is több helyen reprodukált *Önarcképét*. Munkái akkoriban még olajban készültek, az egyéniségéhez közelebb álló pasztellfestésre később tér át.

Incze István. A kolozsvári, majd a bukaresti akadémiai diplomásaként lett Marosvásárhelyen rajztanár (ma is ott él). Kizárólag tájakkal jelentkezett, melyek az impresszionizmus csodálatáról tanúszkodtak.

Incze János. Más utat járt meg, mint a Céh fiataljainak többsége. Enyeden végzi el a tanítóképzőt, s miközben Désen tanítóskodik, a nyári szünidők idején Ziffer korrektúráira jár. 1941-ben a fiatalok második kiállítására hívják meg, s ez egyben bemutatkozó tárlata volt. Kitűnő kritikát kap. „Új név a fiatalok között Incze János — olvassuk Vásárhelyi Z. Emil méltatásában. — Új egyéniség is. Sötét, borúsán látó, de határozott ember. Andrásy Zoltán mellett ő a másik festő, akinek a festésén technikai problémákon túlmenő szándékok látszanak. Erős dekoratív érzékkel megkomponált képei (Dés-óvári részlete, vagy a Kodor utca) kiforrott, saját útját járó művész munkái” (*Pasztortűz*). Festményeiről és színrájzairól Finta Zoltán lényegében ugyanezt mondja el: „Lendület, erő, kialakult szemlélet és technika jellemzi” (*Keleti Újság*). Festményei komorabbak, darabo-

INCZE JÁNOS DÉS: KILYÁROS

BALÁZS PÉTER: ÖNARCKÉP (1938); FERENCZY JÚLIA: PÉNZVERŐ UTCA (1939);
ANDRÁSY ZOLTÁN: VÍZHORDÓ LÁNY (1942); TOLLAS JÚLIA: FAZEKASINAS (1941)

sabbak voltak, mint pályatársainak többségében lírai indíttatású munkái, s ennél fogva el is ütöttek a tárlat összképétől.

Kós András. Kolozsváron 1931-ben kezdi meg művészeti tanulmányait, majd Temesváron szerez diplomát. Szobrásznövendékként Romul Ladea tanítványa. Eleinte agyagban, fában, később egyre inkább kőben dolgozik. Jól rajzol. Mint szobrász és grafikus mutatkozik be, s a kritika olykor még mindkét műfajban egyforma hangsúllyal (sőt grafikus voltát túlbecsülve!) méltatja teljesítményét. „Szobrai — állapítja meg Vásárhelyi Z. Emil — erőteljes és biztos kezű fafaragó ember művei. Apjáról készült portréja még erős Ladea-hatás alatt áll; a formák önmagukba mélyedt zártsága s monumentális darabossága a bánát mester keznyoma” (*Erdélyi Helikon*). Ladea hatását mutatják ki nála éppolyan hangsúlyosan Ion Vlasiu, Szentimrei Jenő és mások is. Apjáról és lánytestvéréről készült szobrai (az 1939-es tárlaton) egyébként jobb kritikát kapnak, mint egyetlen nagyobb alkotása, a *Kalotaszegi kísértet*, melynek „barokkos kuszaságát” marasztalják el. Elismerés kíséri népdal-illusztrációit. Szenvedélyes gyűjtője akkoriban a népdaloknak, s tollrajzokkal maga illusztrálta őket. „Báj, frissesség” és „különös térérték” jellemzi e rajzokat, olvassuk egyik kritikájában (*Erdélyi Helikon*), míg másutt a kevés vonallal sokat mondó illusztrációit méltatva „az erdélyi grafika reménységei” között emlegetik (*Keleti Újság*). Az 1941-es tárlatra csak szobrokat hoz. Egy bizáncias megformáltságú *Krisztus-fejet*, egy *Férjportrét* és *Ülő nő* című szobrát. Kőbe, illetve márványba faragott szobraiban „az anyaggal való bánnitűdést és együttérzést”, a konstruktív és monumentális szerkesztést hangsúlyozza a kritika.

Kósa-Huba Ferenc. Nagy kerülővel jut el a művészpályához. Volt kőfaragó, de dolgozott mint téglagyári munkás is. Östehetségnek mutatkozik, s ezért, bár mindössze öt elemije volt, felveszik a temesvári Képzőművészeti Főiskolára. Itt, éppúgy, mint Kós Andrásnak, a szobrász Ladea a mestere. A fiatalok két kiállításán olyan erőteljes művekkel jelentkezik, melyeknek értékszintjét a későbbiek során csak igen ritkán sikerül elérnie. „Kósa-Huba hosszú évtizedek óta az első erdélyi szobrász, aki nemes márványban mer megszólalni” — írja róla a *Brassói Lapok*ban Szentimrei Jenő. „Az anyag kimelegedett a keze alatt — olvassuk Ion Vlasiu kritikájában —, s pazarlón áraszt művészi érzékenységet” (*Tara Nouă*). Két szobrot állít ki a fiatalok második bemutatóján is. Bátyjáról készült márványportréja, mely Budapesten került közgyűjteménybe, pályakezdésének legszebb, legígéretesebb szobra lett. Méltatói hangsúlyozzák, mennyire ért a kőhöz; gipszöntvénye már (egy arckép az 1941-es kiállításon) „életlen és formaszegény árnyéka marad csak a márványnak” (*Pásztortűz*).

Makkai Piroska. Szászrégenben élt, később Nagybányán, majd Budapesten telepedik le. Kolozsváron és Temesváron szerez diplomát, s már egészen fiatalon, diák korában kiállít. Olajképeket, vízfestményeket és fametszeteket mutat be a Céh tagjainak tárlatain. A kis méreteket kedveli, a tenyéryni rajzokat. Szívesen illusztrál. 1939-ben bemutatott munkái közül a kritika *Puliszkakeverő* című fametszetét és általában a falu életét ábrázoló munkáit emelik ki. Fametsző technikája a római Collegium Hungaricum újklasszicista irányzatával rokon. Az 1941-es tárlatról a kalotaszegi Zsobokon festett kis méretű akvarelljei a jobbak.

K. Nagy József. Marosvásárhelyről, a csoport harmadik szobrásztagjaként csatlakozott a Céh fiataljaihoz. Portréiban (valamennyi gipszbe mintázott) a klasszicista stílusesszmények felé vonzódott.

Olajos István. Vidékről, a ma Szilágy megyéhez tartozó Füzesszentpéterről küldte be képeit és grafikáit.

Piskolthy Gábor. A néhány esztendeje elhunyt festő és rajztanár Marosvásárhelyről küldte be képeit. Pályája csak annyiban tér el a fiatalok többségének művészi útjától, hogy előbb Désen, Szopos Sándor festőiskolájában kezd tanulni, s diplomáját később szerzi meg a kolozsvári és a bukaresti akadémián.

Rodé Edit. A Temesváron végzett és Marosvásárhelyen megtelepedett kiállító sodródott talán a leginkább „véletlenül” a fiatalok csoportjához.

Tollas Júlia. A Marosmentéről (Csombordról, illetve Enyedről) került Kolozsvárra. Itt kezdi s Temesváron és Bukarestben fejezi be főiskolai tanulmányait. Későbbi férjével, András Lászlóval jut ki egy nyugat-európai tanulmányútra. Egy időre tanári állást vállal, majd — a felszabadulás után — folyóiratoknak és kiadóknak illusztrál. (Súlyos szív baja miatt a festést később abbahagyja; az ötvenes évek közepén állított ki utoljára.) A fiatalok tárlatain kiváló akvarellistának ismerik meg. „Ködös tónusú akvarelljei — írja Vásárhelyi Z. Emil — mintha Hollandia páratelt levegőjét s Frans Hals különös hideg-szürkéit hozták volna közénk” (*Erdélyi Helikon*). Az 1939-es tárlaton *Halászok* című festményének

„színe férfias kompozícióját“ és *Sírásója* „bravúrosan megrajzolt“ alakját emelik ki. A nehéz festői feladatokat keresi, olvassuk másutt, s azokat „elsőrangú rajz-készségével“ meg is oldja. A fiatalok második bemutatójáról *Fazakasina*s című akvarelljét állítják példának. Finta Zoltán tüzes színekben pompázó *Csendéletet* méltatja.

Mintegy két hónappal e kiállítás után, egy közös bemutató idejére még egyszer egymás mellé kerülnek a fiatalok munkái. Több olyan festményük és szobruk volt látható itt, melyekkel jelen voltak a Barabás Céh tárlatain is. Az alkalmat e jelentkezésre a *Műbarát* kezdeményezése teremtette meg. Ez az akkoriban alakult intézmény a haladó képzőművészek támogatását tűzte ki célul. Mindenekelőtt kiállítások rendezését vállalta magára. Basilides Barna festőművész és művészeti igazgató szervezésében 1941. április 27. és május 22. között nyílt meg a *Műbarát* budapesti tárlata, melyen negyedszáz erdélyi festő és szobrász vett részt. Közöttük — szinte hiánytalanul — ott vannak a Céh fiataljai. Alkotásaikat számos lapban méltatják, reprodukcióik jelennek meg folyóiratokban, egyiküktől-másikuktól közgyűjtemények is vásárolnak. (Múzeumi gyűjteménybe kerül például Ferenczy Júlia *Onarcképe* és Kós András *Apám* című szobra.)

Az esztendő őszén a Barabás Miklós Céh szervezeti átalakulására kerül sor. Ezzel megszűnik a fiatalok különálló csoportja; jelentkezésükre az egységes Céh keretében nyílik alkalom.

IRODALOM

*** *Az erdélyi magyar képzőművészet új nemzedéke*. Brassói Lapok, 1939. december 2. — Vásárhelyi Z. Emil: *A Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása*. Ellenzék, 1939. december 3. — -n: *A Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása*. Ellenzék, 1939. december 6. — (V.): *Sereg-szemle a Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállításáról*. Keleti Újság, 1939. december 6. — (-rei): *Fiatal képzőművészek közös kiállítása*. Brassói Lapok, 1939. december 9. — Rozsos Etel: *Fiatal magyar képzőművészek képkiallítása*. Ellenzék, 1939. december 10. — *** *Baj van a fiatalok körül*. Ország Világ [Arad], 1939. december 15. — Ion Vlasiu: *Expozitia artiștilor tineri maghiari*. Țara Nouă, 1939. december 17. — Szentimrei Jenő: *Arva képzőművészetünk*. Brassói Lapok, 1939. december 22. — Debreczeni László: *A Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása*. Erdélyi Fiatalok, 1939. 3—4. — Vásárhelyi Z. Emil: *A Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása*. Erdélyi Helikon, 1939. 10. — *Expozitia tinerilor artisti din bresla Nicolae Barabás — Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása* [katalógus, 1939] — Heszke Béla: *Erdélyi Figyelő*. Vasárnap [Arad], 1940. 1. — Kovács Katona Jenő: *Erdélyi festők*. Korunk, 1940. 1. — Maksay Albert: *Kolozsvári kiállítások*. Pásztortűz, 1940. 2. — Rozsos Etel: *Tükörkép a kolozsvári képzőművészetről*. Keleti Újság, 1940. július 28. — *** *A Barabás Miklós Céh tagjai tavaszra külön erdélyi kiállítást terveznek*. Keleti Újság, 1940. december 22. — *** *Január 26-án nyílik meg Kolozsváron a „Barabás Miklós Céh“ fiatal művészeinek második kiállítása*. Keleti Újság, 1941. január 22. — *** *Január 26-án nyílik meg a „Barabás Miklós Céh“ fiatal művészeinek kiállítása*. Ellenzék, 1941. január 23. — *** *Nyíró József nyitja meg a „Barabás Miklós Céh“ fiatal művészeinek második kiállítását*. Keleti Újság, 1941. január 24. — *** *A Barabás Miklós Céh fiatal művészeinek kiállítása*. Ellenzék, 1941. január 25. — (-sz. -e): *Megnyílt a „Barabás Miklós Céh“ fiatal művészeinek együttes kiállítása*. Ellenzék, 1941. január 28. — -fz.-: *A Barabás Miklós Céh kiállítása*. Keleti Újság, 1941. január 29. — Vásárhelyi Z. Emil: *Barabás Miklós Céh — A fiatalok kiállítása*. Pásztortűz, 1941. 2. — *** *Erdélyi művészek a „Műbarát“ csoportkiállításán*. Keleti Újság, 1941. június 1. — *A Barabás Miklós Céh fiataljainak kiállítása* [katalógus, 1941] — Murádin Jenő: *Látogatóban Ferenczy Júliánál*. Igazság, 1968. szeptember 18. — Uő.: *Látogatás Incze János műtermében*. Utunk, 1971. 42. — Uő.: *András László*. Igazság, 1972. szeptember 6. — Uő.: *Útjelzők egy művészpályán*. Művelődés, 1974. 2. — Uő.: *Fiatalok voltunk 1939-ben...* Utunk, 1974. 11. — M. Kiss Pál: *Incze István*. Művészettörténeti Értesítő, 1975. 2.